

Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism

Bruno Latour är kanske den idag som är mest känd för att hävda att materia, instrument och saker är aktörer[1], och därmed även politiska aktörer.

Alla saker, organisationer och personer som skapar en förändring är aktörer, enligt Latour: "any thing that does modify a state of affairs by making a difference is an actor, ... an actant. ... Does it make a difference in the course of some other agent's action or not?"[2]

Aktör är alltid medaktör

Inget eller ingen skapar en förändring helt själv. Men ifall något är med och förändrar så är det en aktör. Aktörer är alltid samarbetspartners eller medaktörer. Samtidigt bidrar de med något eget.

Latour bryter här med relationism. Relationerna bestämmer inte över saker och ting. Världen består inte bara av flöden eller relationer. Relationer är visserligen förutsättning för att aktörer ska kunna bli aktörer. Aktörerna tillför dock alltid något utöver relationen, annars vore de inte aktörer.

Jag kan inte hamra själv. Och en hammare kan inte hamra själv. Men tillsammans kan vi hamra, hammaren och jag. Det kräver dock ett någorlunda bra grepp, följsamhet snarare än kontroll och en bra puls.

Politiska aktörer är inte determinerade

Aktörskap kan inte förklaras. I så fall skulle förklaringens förklaring bli aktören. Latour avvisar sociologi som försöker orsaksförklara aktörer. Det finns inga relationer, totaliteter, dynamiker eller bakomliggande orsaker som determinerar en aktör som aktör. När det är möjligt att deterministiskt orsaksförklara något så är det alltså ingen aktör.

Det innebär att personer och saker till viss del är aktörer, till viss del objekt för andras agerande, till viss del kausalt orsakade. Dessa saker kan samverka, men de ska inte blandas ihop.

Ifall en politisk organisation kan förklaras genom något annat, genom maktrelationer eller ekonomiska förhållanden, i så fall är organisationen inte en aktör. I en del av organisationens verksamhet är alltså organisationen aktör, medan i andra delar är organisationen inte aktör.

Så ifall en forskare förklarar en feministisk grupps kamp med något bakomliggande, exempelvis motsättningar i patriarkatet, så avsetter forskaren gruppen som aktör: "which means they are not actors at all: they simply carry the force that comes through them." [3]

Jämlika aktörer

Aktörer ska, enligt Latour, förstås som jämlika. Detta kallar han platt ontologi. Det innebär att exempelvis regeringar, krig, civil olydnadsgrupper, motståndsgupper, ekologiska åkrar, hammare, jordbävningar förstås som jämlika aktörer.

Det innebär inte att allt är jämlikt. Tvärtom, Latours platta ontologi blir ett sätt att upptäcka ojämlikhet.

Genom att flera aktörer skapar relationer och mobiliserar varandra kan dessa tillsammans bli starkare. Jag läser därmed Latour så att ojämlikhet alltid behöver förklaras. Styrka måste förklaras med allianser, samarbete, lydnad och bundsförvanter. Det går alltså inte att förutsätta att en regering är starkare än en ickevåldsgrupp. Det går inte att förutsätta att ett multinationellt företag är starkare än en aktionsgrupp. Det går inte heller att förutsätta att företaget är starkare än en hammare, än en mobiltelefon, än ett datorprogram.

En tjuv, en kofot och en kolsvart natt kan samarbeta och bryta sig in i företaget, stjäla tillgångar vilket skakar om företaget, eller till och med får företaget på fall. Och små, små saker som mögel skulle kunna göra något liknande med företaget.

Ting är politiska aktörer och auktoriteter

Saker och ting är politiska aktörer. Ett datorprogram, eller en flod kan skapa politisk förändring. Saker kan till och med ta beslut och ge oss order: "things might authorize, allow, afford, encourage, permit, suggest, influence, block, render possible, forbid, and so on." [4]

Att saker ger order är inte så konstigt när det gäller hissar, lås och portar. Och att man samarbetar med en cykel eller ett verktyg är kanske inte heller så märkligt. Vi accepterar att datorer tar självständiga beslut.

Latour tar detta på så stort allvar att uppdelningar mellan natur och civilisation, teknik och kultur, ekonomi och politik försvinner. Saker och ting samarbetar eller vägrar samarbeta med oss på märkliga sätt. Nya samarbeten skapas hela tiden. Andra bryts.

Makro är mikro

Latour krossar föreställningen om väldiga system och små aktörer. Det finns inte väldiga makro-system och små mikroaktörer. Det finns ingen makronivå däruppe och inte heller någon mikronivå härnere: "makro-aktörer är mikro-aktörer sittande högst upp på en mängd (otäta) svarta lådor. De är varken större eller mer sammansatta än mikro-aktörer; tvärtom är de av samma storlek och ... faktiskt mer okomplicerade än mikro-aktörer."[5]

Demokratier, institutioner, förvaltningar, politiskt motstånd är jämlika. Befrielseörelser och demokratier är dessutom jämlika med diktaturer och förtryckare. Arméer är jämlika med ickevåldsgrupper.

De behöver alla mobilisera andra aktörer. För att bli starka än andra, för att dominera över andra, behöver de samarbeta med andra aktörer.

Många av dessa aktörer är saker och ting. "Varje gång en byråkrat rör sig genom sitt tjänsterum, håller en telefon, undertecknar ett papper, nitar ihop en rapport, klickar med musen, mobiliserar hon hundratals andra handlingar utspridda i tid och rum."[6]

Allianser, lydnad, samarbete och motstånd

Latours förståelse av sociologins uppgift blir också ett sätt att begripa politik: "Ett alternativt sätt att definiera sociologi är att göra det till studiet av förbindelser", "hur det kommer sig att vi är förbundna med varandra och att vissa befallningar blir åtlydda medan andra inte blir det."[7]

Demokratier, kapitalismer, diktaturer och revolutioner blir svärmar av relationer snarare än väldiga system. "Skala uppnås inte genom att man byter

”nivåer” utan genom att man mångfaldigar förbindelser. Vad vi menar med ”makro” är helt enkelt en ”mikro”-interaktion som är förenad, genom förmedling av många delar av vetenskap och artefakter, med ett flertal andra miljöer. Alla organisationer är ”platta”. “[8]

Makt är lydnad - makthavareateism

Precis som Mahatma Gandhi visar Bruno Latour att föreställningen om makthavare är vidskepelse. I Gandhis ickevåld existerar inga makthavare. Latour begriper makt på liknande sätt som Gandhi. Det går inte att ha makt. Det går inte att stoppa in eller låsa in makt någonstans.

”Makt är ingenting man kan äga och samla på hög. Antingen har man det i praktiken och då är det inte *man själv* som har det — utan andra — eller också har man det bara i teorin och då har man det inte heller.” [9]

För Gandhi, och hans inspirationskälla Henry David Thoreau, är makt lydnadshandlingar. Makt är synonymt med lydnad. Bruno Latour har samma föreställning: ”Makt är tvärtom vad som måste förklaras genom deras handlingar som lyder” [10]. ”’Makt’ är alltid den illusion folk får när någon lyder dem”. [11]

Vi får genom Gandhi och Latour en maktteori där makt förstås som lydnad, hörsamhet och samarbete. Motstånd mot makt blir därmed olydnad, ohörsamhet och ickesamarbete. Latour skulle lägga till förbindelse eller ickeförbindelse.

Det jag ännu inte hittat hos Gandhi men som Latour tillför är att ting kan vägra samarbeta. En grind kan strejka lika mycket som portvakten kan strejka. Kroppar kan bli ohörsamma. Utbrändhet, trötthet och stressjukdomar blir därmed motstånd lika mycket som när organisationer och institutioner vägrar samarbeta.

Produktiv olydnad

Både Gandhi och Latour lyfter fram aktörer (politiska och andra) som produktiva. Enbart olydnad skapar inte politisk förändring. Olydnad bryter bara maktens styrka. För Latour är styrka och makt enbart de förbindelser som finns, bryts vissa förbindelser förloras den styrkan omedelbart.

Vill man ha politisk förändring behöver man skapa politisk förändring genom förbindelser och samarbete.

Olydnad för att bli politisk förändring måste samtidigt vara ett samarbete, ett byggande tillsammans. Gandhi kallar detta för det konstruktiva programmet. Motstånd för Gandhi är att direkt göra det som är målet för kampen. Mål och medel blir därmed samma sak i Gandhis ickevåld.

Per Herngren

2012-04-19, version 0.1.1

Bilaga: Dualism demokrati och materia

[Liberala och deliberativa](#) demokratier skapar gärna dualism mellan det materiella och demokrati. Detta leder antingen till idealistiska föreställningar om demokrati, eller till paranoida föreställningar om hur materiella förhållanden gömmer sig bakom demokratin, kontrollerar den.

I liberala demokratier leder åsikter och opinion till beslut, och beslut till handlande. När handlingen är demokratisk representerar den människors åsikter: opinionen. Opinionen representeras vanligtvis via språkliga eller statistiska uttryck. Här produceras en rad dualismer mellan språk och materia, politisk kamp och handling, opinion och beslut, representation och genomförande.

Deliberativa demokratier bryter med åsikter genom att överväga olika argument. Övervägande av alla relevanta argument ska leda till beslut om handling.

Dessa övervägande samtal (deliberationer) förstås som talhandlingar eller texthandlingar. Deliberativa demokratier gör därmed en poäng av att bryta dualismen språk och handling, demokratiska samtal och handling. Ett samtal är lika mycket handling som genomförandet av ett demokratiskt beslut. Eller som maskinell industriproduktion.

Både liberala och deliberativa demokratier producerar dock dualismen demokrati och materia. Material reduceras till objekt för demokrati. Material agerar inte i demokratin. Material är möjligtvis ett hinder, ett problem eller en katastrof. Men material agerar vare sig demokratiskt eller odemokratiskt.

Referens

Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998

Per Herngren om politisk materialism:

[Politik är att materialisera - politisk materialism](#), 2012.

[Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism](#), 2012.

[Ting och djur bygger också samhällen - Gabriel Tarde & politisk materialism](#), 2012.

Fotnoter

[1] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

[2] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 71.

[3] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.

[4] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 72.

[5] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 20.

[6] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 279.

[7] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 55-56.

[8] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 280.

[9] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 41.

[10] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 42.

[11] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 45.